

Το γλωσσικό λάθος και η δημιουργική εκμετάλλευσή του στον τομέα της Ελληνικής ως δεύτερης (ή ξένης) γλώσσας

Μήτσης Ναπολέων Σπ. , Αναπληρωτής Καθηγητής, ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η τρέχουσα επιστημονική αντίληψη θεωρεί ότι η γλώσσα αποτελεί λειτουργικό σύστημα το οποίο ο μαθητής οφείλει, στην περίπτωση της δεύτερης (ή ξένης) γλώσσας, να αναδημιουργήσει μέσα από μια διαδικασία εμπλοκής σε γλωσσική δραστηριότητα. Στην προσπάθειά του όμως να δραστηριοποιηθεί ως “συνομιλητής” και να παραγάγει λόγο, στηριζόμενος σε ένα υπό κατασκευήν και λίγο-πολύ ατελές σύστημα επικοινωνίας, είναι φυσικό να κάνει και ορισμένα ‘λάθη’ τα οποία αποτελούν, βεβαίως, το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας εκμάθησης της γλώσσας. Εξετάζοντας λοιπόν το ‘λάθος’ υπό το πρίσμα αυτό, δεν το θεωρούμε πλέον ως απευκταίο στοιχείο της μαθησιακής δραστηριότητας, ούτε ως απόδειξη της αποτυχίας του μαθητή, της μεθόδου ή του διδάσκοντος, αλλά ως φυσική συνέπεια μιας πορείας που οδηγεί σταδιακά και μεθοδικά στη δημιουργία ενός νέου γλωσσικού κώδικα. Θα μπορούσαμε μάλιστα να προσθέσουμε ότι η εμφάνιση λαθών δε θεωρείται πλέον αρνητικό φαινόμενο αλλά αντιμετωπίζεται ως μοναδική ευκαιρία, ως παράθυρο που οδηγεί κατευθείαν στον εσωτερικό κόσμο του μαθητή. Τα λάθη βοηθούν το διδάσκοντα να σχηματίσει σαφή αντίληψη, όχι μόνον για το βαθμό κατάκτησης των γλωσσικών δομών και την αποτελεσματικότητα της διδακτικής μεθόδου, αλλά επίσης για τη μαθησιακή πορεία, την πρόοδο, τα κενά, τις προσπάθειες που καταβάλλουν και τις στρατηγικές που αναπτύσσουν οι μαθητές κατά τη διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας.

Επομένως, τα λάθη συνιστούν το μοναδικό τρόπο πρόσβασης στο ‘σκληρό δίσκο’ των μαθητών, αφού μόνο μέσω αυτών είναι δυνατόν να πληροφορηθεί επαρκώς ο διδάσκων σχετικά με τα όσα οι μαθητές έχουν (ή δεν έχουν) μάθει. Για το λόγο αυτόν τα λάθη κρίνονται σήμερα ως ευεργετικές ενδείξεις που μας υποδεικνύουν να λαμβάνουμε τα κατάλληλα μέτρα και να κινούμαστε προς τη σωστή κατεύθυνση. Με το να αποτρέπουμε τους μαθητές μας από το να κάνουν λάθη, ποτέ δε θα μπορέσουμε να διαγνώσουμε τις αδυναμίες και να αντιληφθούμε τις ελλείψεις τους.

Πριν προχωρήσουμε σε προτάσεις σχετικές με την αντιμετώπιση των λαθών, πρέπει να προβούμε σε μια πολύ γενική κατηγοριοποίησή τους. Κατ’ αρχήν, τα λάθη μπορούν να διακριθούν σε δυο βασικές κατηγορίες: σε λάθη περιεχομένου και σε λάθη μορφής. Με τον όρο *λάθη περιεχομένου* εννοούμε τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες ο παραγόμενος λόγος πάσχει νοηματικά, ενώ είναι γραμματικά ορθός. Π.χ. η απουσία κάποιου στοιχείου, η λανθασμένη ή ακατάλληλη για την περίπτωση χρήση μιας λέξης κ.λπ. συνιστούν λάθη περιεχομένου, τα οποία επηρεάζουν το νόημα του εκφωνήματος και, κατ’ επέκτασιν, την ορθή επικοινωνία. Με τον όρο *λάθη μορφής* εννοούμε τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες ο χρήστης παραβιάζει συγκεκριμένους γραμματικο-συντακτικούς ή ορθογραφικούς κανόνες της γλώσσας. Στην περίπτωση αυτή τα λάθη υποκατηγοριοποιούνται σε *γραμματικά* (λάθη σχετικά με την κλίση και τις καταλήξεις των λέξεων), *συντακτικά* (λάθη σχετικά με την παράθεση των λέξεων στο λόγο) και *ορθογραφικά* (λάθη που σχετίζονται προπαντός με την ορθογραφία της λεξιλογικής ρίζας/θέματος των λέξεων).

Γενικά, η κατηγοριοποίηση των λαθών και η κατά περίπτωση ερμηνεία των αιτιών που τα προκαλούν, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σωστή αντιμετώπισή τους εκ μέρους του διδάσκοντος. Τα είδη των λαθών, η αιτιολογία και η σωστή ιεράρχησή τους καθορίζουν τα όρια και τους τρόπους της δικής του παρέμβασης και οδηγούν στην υιοθέτηση αποτελεσματικών τεχνικών διδασκαλίας. Κύρια διαδικασία αντιμετώπισης του λάθους συνεχίζει να αποτελεί βεβαίως η διόρθωση, αλλά ο όρος αυτός δε διαθέτει πλέον το παραδοσιακό του περιεχόμενο. Σύμφωνα με τη σύγχρονη διδακτική αντίληψη, ‘διόρθωση’ δε σημαίνει υποχρεωτικά τη σύγκριση της γλώσσας του μαθητή με την επίσημη μορφή της διδασκόμενης γλώσσας, ούτε επίσης την αποκατάσταση όλων των λαθών που έχουν κάνει οι μαθητές, με στόχο την επίτευξη της απόλυτης ορθότητας. Αντίθετα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις, η διόρθωση έχει σήμερα την έννοια μιας τεχνικής που εντάσσεται οργανικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και αποβλέπει στη συνεχή παροχή συνδρομής προς τους μαθητές με στόχο την απόκτηση, όσο το δυνατόν, μεγαλύτερης ακρίβειας στη χρήση της γλώσσας (accuracy), η οποία θα προχωρεί παράλληλα με τη βελτίωση της ικανότητας για ευχερή παραγωγή λόγου (fluency). Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση οι διορθωτικές παρεμβάσεις του διδάσκοντος κινούνται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης και προγραμματισμένης διδακτικής στρατηγικής που αποβλέπει στην πληρέστερη και ταχύτερη επίτευξη των στόχων της διδασκαλίας.

Πιο συγκεκριμένα, όταν η διδακτική διαδικασία αποσκοπεί στην απόκτηση ευχέρειας λόγου και, γενικά, στη βελτίωση της επικοινωνιακής ικανότητας, τότε είναι αυτονόητο ότι η προσοχή των μαθητών δεν μπορεί να επικεντρώνεται ταυτόχρονα και στη μορφή της γλώσσας. Στις περιπτώσεις αυτές, μια συνεχής διορθωτική παρέμβαση του διδάσκοντος θα ήταν άστοχη, γιατί ο λόγος των μαθητών θα έχανε το πληροφοριακό του φορτίο, άρα και την επικοινωνιακή του αξία, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται και να αποφεύγουν κάθε περαιτέρω συμμετοχή τους σε γλωσσική δραστηριότητα. Επομένως, όταν η διδασκαλία αποβλέπει στην απόκτηση ευχέρειας λόγου (όταν δηλαδή οι μαθητές μας ασκούνται στο να χρησιμοποιούν επικοινωνιακά τη γλώσσα), τότε είναι απαραίτητο να αντιμετωπίζονται ως φυσιογνωμικοί ομιλητές και να μη διακόπτεται η ροή της

